

APUNT HISTORIC DE LA FACULTAT DE FARMACIA DE BARCELONA

M. Dolors GASPAR i GARCIA.

INTRODUCCIO

Aquest any se celebra el 150 aniversari de la creació de la Facultat de Farmàcia de Barcelona. Realment, són pocs els ensenyaments universitaris actuals que han cobert aquest llarg període. Amb aquest motiu exposarem, a grans trets, un apunt històric del que han representat aquests 150 anys de vida de la nostra Facultat.

Per abordar l' exposició s' ha seguit un criteri temàtic, pensant que pot resultar interessant conèixer aspectes relacionats amb :

- a) la UBICACIO. En referència a l' edifici i les diferents seus de la Facultat al llarg d' aquest període.
- b) els PLANS D' ESTUDI més característics, en relació a l'evolució del nostre ensenyament.
- c) altres aspectes, no menys interessants, com els que fan referència a la part més vital de la Facultat, és a dir, al PROFESSORAT i a l'ALUMNAT.

UBICACIO. Diferents seus de la Facultat de Farmàcia

Abans de ser Facultat universitària ja s'havia establert, des de començaments del segle XIX, ensenyament reglat de Farmàcia. Existia el Reial Col·legi de Farmàcia de Sant Victorià, que va obrir les seves portes l' any 1815. Estava instal·lat en una casa particular, en règim de lloguer.

Quan l'any 1845 es va crear la Facultat de Farmàcia, va romandre en una casa del Carrer d' Escudillers, que era aleshores la seu del Reial Col·legi.

El claustre de professors va aconseguir que el Rector Joaquim Rey fes les gestions necessàries per tal d'instal·lar la Facultat dintre del recinte de la Universitat literària de Barcelona i, tot just l' any següent es va poder traslladar a l' edifici que ocupava la Universitat : l'antic Convent del Carme.

Aquest era un edifici construït a l'època medieval (als volts del segle XIII), i situat a l'actual carrer del Carme, prop de la Rambla, principal artèria ciutadana. Les obres d'instal·lació de la Facultat de Farmàcia es van fer aprofitant uns murs laterals de l'edifici.

Es podria pensar que la situació de la Facultat era privilegiada, però, malgrat gaudir d'un espai totalment nou, restava adossada al cos principal, és a dir, un edifici que havia patit més d'un incendi, insegur i vetust. Moltes obres de remodelatge, que no van aportar cap solució i, finalment la cerca d'un altre edifici, perquè el bigam ja no podia resistir el pas del temps. Aleshores, aprofitant l'enderrocament de les segones muralles que encerclaven la ciutat, arran de l'epidèmia de còlera del 1854, es dissenyà l'eixamplament de Barcelona, obra de l'enginyer Ildefons Cerdà.

El Projecte d'una "Nova Universitat" fou obra de l'arquitecte Elies Rogent. Mentre van durar les obres, la premsa diària es va fer ressò de l'estat lamentable de l'"Antiga Universitat". Es parlava de l'enfonsament del sostre d'una de les aules, i de les deplorables condicions higièniques de les instal·lacions docents.

El trasllat de la Facultat de Farmàcia a l'edifici de la "Nova Universitat" es va fer efectiu l'any 1874, amb l'ocupació de l'ala nord. Aquesta situació, novament tan favorable, no va resultar així ja que la capacitat de les aules i dels laboratoris era clarament insuficient, degut al fet que s'haguessin trigat catorze anys en construir l'edifici. La capacitat inicialment prevista en el projecte de Rogent, per a 60 alumnes per aula, va ser superada amb escreix, i ja el curs 1874, es comptabilitzaven 120 alumnes matriculats per curs.

La situació es va anar agreujant amb el temps i no solament el claustre de Farmàcia, sinó que van ser moltes les veus que, de forma totalment objectiva, s'aixecaren denunciant les pessimes condicions en què s'havia de desenvolupar la docència. Un clar exemple el representa la intervenció del Senador Daurella, en sessió celebrada al Senat el 23 de novembre de 1914, en la qual, segons les seves pròpies paraules :

"(...) Pero la Facultad que se encuentra establecida en condiciones verdaderamente pésimas, es la de Farmacia ; algunas de las aulas y laboratorios de esta Facultad estan instalados en locales pequeños, oscuros, faltos de ventilación, de tal modo, que hasta es muy difícil conservar en ellos en buen estado los instrumentos y aparatos que son indispensables para las prácticas científicas.

Para citar un ejemplo de ello mencionaré que hay en la Facultad de Farmacia una asignatura (no especifica quina) en que están matriculados 120 alumnos, y el aula donde se da la enseñanza sólo es capaz para 60 y el

laboratorio sólo para 20. Los demás laboratorios están en condiciones análogas ; y aunque hay uno que tiene capacidad para 25 o 30 alumnos, es empleado para tres asignaturas distintas, cada una de las cuales excede en mucho de 100 alumnos.

(I continuà dient): sin embargo, el edificio universitario de Barcelona es grandioso y de buen estilo arquitectónico, con su amplio vestíbulo, escalera regia, espléndido paraninfo, ricamente decorado; hermosa sala de lectura, salón doctoral, sala de consejo, despacho rectoral, etc. ; es decir, todo muy aparatoso, pero sin condiciones para lo esencial que es la enseñanza (...)"

La situació descrita era una realitat. Els laboratoris massificats, poc ventilats, insuficientment dotats d'utillatge; en resum, clarament inadequats, provocaren les reiterades protestes del claustre de Farmàcia, amb el degà al capdavant, i propiciaren, l'any 1919, la formació d'una "Comissió per a cercar edifici propi per a la Facultat de Farmàcia", promoguda pel farmacèutic i diputat Lluís Mesa, amb la directa participació, entre d'altres, del Dr. Salvador Andreu.

L'únic que es va aconseguir va ser habilitar un nou laboratori, tancant un pati interior de l'edifici. Precisament, sobre aquest laboratori, podem conèixer la opinió del catedràtic de Farmàcia pràctica Enric Soler i Batlle, qui, acostant-se la seva jubilació, escrivia :

" (...) Yo recuerdo todavía con horror una de las antiguas aulas de la Facultad de Farmacia, en la que asistí a las clases de dos asignaturas durante mi vida de estudiante y en la que tuve todavía que dar mi clase durante algunos años, en mis primeros tiempos de catedrático ; era un antiguo patio cubierto por una claraboya, en la que por falta de ventilación, se condensaba en invierno y volvía a caer en forma de lluvia, la humedad de la respiración de los que allí estábamos ; me parece ver todavía a los alumnos apretujados unos contra otros, con el gabán puesto y el cuello del mismo levantado, formando grupos irregulares para esquivar el agua que caía de la claraboya, y con una expresión de cara en la que claramente se leía su impaciencia por salir de allí (...)"

Encara haurien de transcórrer gairebé trenta anys -1951- per a que es fes públic el Decret d'adaptació a Facultat de Farmàcia del Col·legi Major "Sant Raimon de Penyafort", començat a construir l'any 1945. El trasllat de la Facultat de Farmàcia al nou nucli universitari de Pedralbes - edifici actual- es va materialitzar a l'octubre del 1957.

Aquest edifici que ocupa en l'actualitat ja fa temps que resta insuficient, malgrat les annexions que s'han anat consolidant, sobretot al llarg dels darrers anys. L'endegament del nou pla d'estudis del 1992 encara ha agreujat el problema de la capacitat del Centre i s'imposen solucions d'espai a curt termini.

PLANS D' ESTUDI

El segon bloc temàtic correspon a l' ensenyament, a través de l' evolució dels Plans d' Estudi. El primer pla d' estudis per a les Facultats de Farmàcia, Pla Pidal de 1845, presentava un currículum desenvolupat en base a:

- Cinc assignatures, una per cada curs acadèmic.
- Dos anys de pràctiques tutelades (com en l'actualitat, per exigència de la U.E.).

Pocs alumnes finalitzaven en set anys. A l'alumne mitjà li calien d'onze a dotze anys de promig per obtenir la llicenciatura. Per cursar el grau de doctorat, s'havia d'anar a Madrid.

En resum, aquest primer pla d'estudis universitaris per a la Farmàcia, i els que es van succeir al llarg de bastant temps, es van caracteritzar pel centralisme i la uniformitat, molt pròpies a l' època.

L' evolució dels plans d' estudi va anar en la direcció de la diversificació de l' ensenyament. I d' aquesta manera trobem que, més modernament, el Decret d' Ordenació de la Facultat de Farmàcia, del 1944 i els successius plans d'estudi -1953, 1965 i 1973 - segueixen la mateixa línia de diversificació d'orientacions professionals.

Consolidació no solament la vessant científica sinó també la professional.

Millora de la oferta d'orientacions, per abastar la tradicional, i pràcticament única durant molts anys, sortida d'exercici en Oficina de Farmàcia, i també altres que començaven a obrir-se pas, poc a poc, com les anàlisis clíniques, la indústria, la distribució, i, més tardanament, la farmàcia d'hospital, entre d'altres.

A la dècada dels 80, es va començar a qüestionar el veritable paper del farmacèutic, a nivell d' Oficina de Farmàcia, ja que continua sent la sortida professional majoritària. La resposta resta condicionada per l' enteniment d' una praxi diferent, que consisteix a ultrapassar els límits de la simple dispensació, inclòs el consell del farmacèutic, per endinsar-se en l'Atenció Farmacèutica Primària a la Salut, és a dir, es parla de Farmàcia comunitària com una entitat multifuncional, amb tasques tan diverses com poden ser:

Funcions preventives, Educació sanitària, Funció assistencial, Farmacovigilància, i Nutrició i Dietètica

S'han trigat uns quants anys en arribar a perfilar la formació del futur farmacèutic en el Pla d'Estudis. El que tenim actualment en marxa -1992- s'en fa

ressò. Els resultats no es començaran a palesar, presumiblement, fins d' aquí a uns deu anys.

PROFESSORAT I ALUMNAT

En general, les relacions entre professors i alumnes sempre han estat molt cordials. Han evolucionat, seguint el transcurs del temps, des d'una relació distanciada per les barreres reglamentàries, fins a una relació de col·laboració i participació de l'alumnat, a través de les diferents Associacions que s' han format des de començaments de segle.

Actualment fóra impensable que no estiguessin perfectament representats en els òrgans de Govern de la vida universitària i facultativa, fins i tot a nivell departamental i de Consell d'Estudis.

En un principi, l' alumne, i també el professor, restaven sotmesos a una fèrrea disciplina que condicionava la seva forma de vestir, pràcticament uniformats.

La comunicació de l' alumne amb els seus professors restava limitada al caràcter individual, no es podien dirigir en grup, ni que fos de dues persones. La possibilitat d' examinar-se restava condicionada i en mans del professor, ja que, en arribar el període d' exàmens, el catedràtic lliurava una llista a Secretaria dels alumnes que, al seu parer mereixien ser examinats.

Aquesta rigidesa reglamentada s'ha anat suavitzant en el temps, sortosament. L'alumne de Farmàcia, com la resta dels alumnes universitaris, ha sabut participar de la vida ciutadana del seu entorn, mobilitzant-se quan calia. També ha estat motivat per participar del moviment associacionista.

En la pràctica, la col·laboració dels alumnes es deixava sentir també en las activitats i iniciatives pròpies de la vida universitària ; tal és el cas de la participació conjunta de professors i alumnat en la celebració del II Congrés Universitari Català - 1918.

Un altre exemple de l'activitat de l'estudiant de Farmàcia a través de les seves associacions: va participar molt directament, al costat del claustre, del Col·legi de farmacèutics de Barcelona i d'altres organismes, per tal d'evitar que el projecte d'Estatut de la Universitat Autònoma de Barcelona, que va ser una realitat l'any 1933, en llur redacció definitiva, recollís una inconcebible proposta del Consell de Cultura de la Generalitat Republicana, en el sentit de deixar que Farmàcia continués formant part de la Universitat, en tant que com a Escola Especial, i, tal com deia el conflictiu article 29, "amb un règim especial, que ja vindria determinat per un reglament". Finalment, va imperar el seny i es va mantenir l' estatus de Facultat Major, aconseguit l'any 1845.

En relació al professorat, són tants els catedràtics i professors que han passat per les aules de Farmàcia en 150 anys que no seria correcte citar només a uns quants, destacant-los de la resta. Molts van formar-se a l'estranger, amb les dificultats que aquest fet suposava el segle passat. El nivell científic sempre ha estat francament elevat, en general. Uns quants van crear escola (Casares i l'escola barcelonina d' Anàlisi química), i van fer una tasca reconeguda, d'un cert prestigi.

COLOFO

Aquests pocs fets que s' han relatat, esperem que siguin suficientment expressius com per concluir que el camí recorregut ha estat llarg i farcit d' inconvenients.

Els "problemes" actuals: massificació, manca d'espai, de recursos, etc., no són nous, ja havien estat plantejats fa 150 anys. Encara s'han de resoldre.

La qüestió clau és que hem viscut els primers 150 anys i ara justament encetem els propers 150, tot just al tombant del canvi de segle.

Les expectatives són, de fet, força positives. Caldrà acceptar els reptes i tractar de superar dia a dia les mancances, amb un esperit de millorar la tasca feta.

BIBLIOGRAFIA

- 1.- Gaspar García, M. Dolors. "Historia de la Facultad de Farmacia de la Universidad de Barcelona (1845-1900)". Tesi Doctoral, presentada i defensada en la Facultat de Farmàcia de Barcelona. 1988. ISBN: 84-7528-711-5.
- 2.- El Rest. Farm. LXX (23) : 549, 1915. Biblioteca de la Unitat d' Història, Legislació, Deontologia i Gestió farmacèutiques. Facultat de Farmàcia. Universitat de Barcelona.
- 3.- Gaspar García, M. Dolors. "Intent de transformació de la Facultat de Farmàcia en Escola Especial (1933)". Història de la Universitat de Barcelona I Simposium 1988. Universitat de Barcelona. Barcelona, 1990. ISBN: 84-7875-1661; pàgs. 373-379.